

»DEMOKRATISKA» FRAMSTÖTAR

DE IDEOLOGISKA motsättningarna ha under detta krig precis som under det förra världskriget alltmer kommit att tillspetsas i antinomien diktatur eller autoritärt styrelsesätt kontra folkstyret. Att det röda Ryssland, där proletarietets diktatur efter det marxistiska receptet realiserats, nu kämpar vid de demokratiska västmakternas sida har inte åstadkommit större idépolitisk oreda denna gång än när tsarernas Ryssland för ett kvartsekel sedan stred i samma entente. I det svenska opinionslägret, där oviljan mot autoritär styrelse är lika djupt rotad som vår egen folkstyrelse är det, har den enskildes ställningstagande oftast instinktivt bestämts just av folkfrihetens känslöstämningar, även om det i högsta grad också måst påverkas av allmänmänskliga reaktioner mot krigförandes otroliga förtryck mot erövrade länder. Västmakternas framgångar på sistone eller, kanske riktigare, tron på att axelmakternas resurser äro trots fronternas hållfasthet på upphällningen ha på sina håll redan grundmurat förvisningen om att demokratin även denna gång skall segra. Redan synes det för övrigt mycket troligt, nu liksom under förra kriget, att de folkstyrda folken trots all bristande planläggning och all nödtvungen improvisation förmått att spontant mobilisera den inneboende potentiella kraften i folkdjupen i en helt annan grad än vad de autoritärt styrda visat sig mäktiga. Och i denna segervisshet har demokratiens triumf liksom i förskott börjat diskonteras. Det demokratiska styrelsesättet var ännu för några år sedan även i folkstyrda länder ett problem, åtminstone såtillvida att kritiken från autoritärt sinnat håll utgjorde en ständig eggelse till vaksamhet och självrannsakan. Problemdebatten har emellertid nu alldeles upphört. I stället för demokratisk självkritik har trätt demokratisk självbelåtenhet.

Man frestas till dessa reflexioner på grund av några i och för sig tämligen små men i sin art mycket belysande händelser under årets riksdag. Nyligen beslöt den socialdemokratiska majoriteten att skriva till regeringen om avskaffande av utskylds-, konkurs- och fattigvårdsstrecken i vallagstiftningen. Det var inte fråga om någon förutsättningslös utredning. Tvärtom — den begärda utredningens mål var uttryckligen och tveklöst angivet i motivering till konstitutionsutskottets majoritetsutlåtande. Man skulle ha kunnat förstå framstöten, om den begränsats till en objektiv

undersökning av de verkningar, som konkurs- och fattigvårdsstrecken numera fått; tvivelsutan ha särskilt folkpensioneringen och lagen om kommunala pensionstillskott rubbat de gamla föreställningarna om »omhändertagande för varaktig försörjning» samt skapat ojämnheter och kanske även orättvisor mellan våra hjälpbehövande åldringar i rösträttshänseende. Mest anmärkningsvärt var dock kravet att fullständigt slopa den lilla rest av utskyldscensus eller ordentlighetscensus, som ännu finnes kvar i den svenska valrätten. Som bekant ströks vid författningsuppgörelsen under den Edénska ministärens tid all fordran på betalda utskylder när det gäller den politiska rösträtten, och det enda som återstår är att erläggandet av ett av de tre senaste årens kommunala utskylder utgör villkor för kommunal rösträtt.

Såsom huvudskäl för utskyldsstreckets slopande anfördes att det inte gör någon åtskillnad mellan försumliga och oförvållat resterande, och som bevis härför åberopades i sin tur stegringen av de resterandes antal under lågkonjunkturer. Möjligen ligger det ett korn av sanning i detta. Men säkerligen bli dessa verkningar i framtiden vida mindre än förr, sedan skattebetalningskassorna som man hoppas fått verka en tid. Socialdemokraterna ha dock aldrig lagt i dagen något intresse att särskilja försumliga och icke försumliga skatteskolare. Åtskilliga uppslag härom ha framlagts under de sista årtiondena, bl. a. om att i lag närmare ange icke diskvalificerande restantieorsaker, t. ex. arbetslöshet och sjukdom, men socialdemokraterna ha avvisat dem alla. Skälen till denna ovilja mot saklig prövning ha varit svåra att förstå. I årets andrakammardebatt gav dock den inflytelserike hr Fast en förklaring. Enligt hans mening gjorde det ingenting om några obehöriga röstade. Den stora massan ordentliga skattebetalare dominerade dock och rektifierade förvisso i det långa loppet alla felutslag. Ur statens synpunkt vore det rent av endast en fördel, om ansvaret för det allmännas angelägenheter utspreds på så stor del av befolkningen som möjligt.

Med en dylik motivering — som i och för sig skulle räcka att ge alla rättsinkapabla, sinnessjuka frigångare och andra rösträtt — har man inte bara avlägsnat sig långt från en traditionslinje i den svenska rösträttsrörelsens historia, nämligen att rösträtten inte skall betraktas såsom den enskilde individens naturliga tillgång utan såsom ett instrument för det allmännas eller statsnyttans intressen. Man har även fullständigt givit upp den sekelgamla svenska principen om ett ovillkorligt samband mellan medborgarrätt och medborgarplikt. Det är inte tänkbart att ett upp-

givande av detta samband står i överensstämmelse med det folkliga rättsmedvetandet. Kravet på erlagda avgifter som betingelse för rösträtt upprätthålles t. ex. i ekonomiska föreningar och i viss grad även i fackföreningarna. Vad skall exempelvis en jordbrukare tycka, om han tvingas erlagga sin garantiskatt utan att ha haft någon motsvarande inkomst eller ens någon inkomst alls, ifall andra bättre situerade få rösta fastän de lyckats dra sig undan skattebetalningen? Problemet har till yttermera visso fått en större och allvarigare tyngd sedan skatterna numer stegrats; de ordentliga skattebetalarna ha fått ett dubbelt intresse av att det allmännas utgifter hållas tillbaka och att inga obehöriga öva inflytande på beskattningen. Att på vid gavel öppna dörren mellan restlängden och röstlängden måste därför betraktas som ett principiellt vådligt steg i rakt motsatt riktning till vad demokratiens ansvarspflicht kräver i detta finansiellt tryckande tidsläge.

Lika förvånande var det motionsvis framförda, av många socialdemokrater — däribland hr Åkerberg — stödda kravet på att avskaffa kyrkofullmäktigeinstitutionen och överlämna de kyrkliga angelägenheterna åt stads- eller kommunalfullmäktige. Ett större intrång på den svenska kyrkans självstyrelse och ett större brott mot månghundraårig tradition skulle inte kunna tänkas. Som enda verkliga motiv för ingreppet anfördes att de röstberättigade inte slutit upp vid de kyrkliga valen i samma omfattning som vid de (politiserade) kommunala. Motivet är med andra ord inte sakligt utan krasst partipolitiskt. Möjligt är dock att den väntade kommunala nyindelningen stäcker planerna; den kyrkliga indelningen, uppbyggd som den är kring de gamla sockenkyrkorna, lär nämligen sannolikt bli bestående, och i den mån den kyrkliga och den borgerliga kommunens gränser ej längre sammanfalla som hittills kunna sekulariseringsprojekten ej gärna sättas i verket.

Vi ha ansett det nödigt att fästa uppmärksamheten på dessa formaldemokratiska framstötär. Visserligen fordrar rättvisan att andra och gynnsammare tidstecken noteras, t. ex. den ökade saktligheten, de partipolitiska intressenas minskade utrymme vid utnämningar och domarevalens frigörande från partiintressen. Men de bägge nämnda framstötärna — gjorda trots samlingsregeringens inrikespolitiska borgfred — röra vid känsliga punkter i vår folkstyrelse och antasta som fundamentala ansedda principer för denna. Forcerandet av dessa radikala krav trots kriget — eller måhända på grund av krigslyckans skiftningar — varslar inte gott för framtiden. Det kan ge dem rätt, som städse ropat ut tvivel på demokratiens förmåga av självbesinning och självkontroll.